

Bitransitivt bruk av verbet *göra*

En jämförelse mellan sverigesvensk och finlandssvensk skönlitteratur 1800–1999

Av FREDRIK VALDESON

Abstract

Valdeson, Fredrik, fredrik.valdeson@sh.se, Postdoctoral Research Fellow, School of Culture and Education, Södertörn University: “Ditransitive use of the verb *göra* ‘make, do’: A comparison between Sweden Swedish and Finland Swedish prose fiction 1800–1999”. *Språk och stil* NF 34, 2024, pp. 100–139.

The study investigates change in the use of the verb *göra* ‘make, do’ in the double object construction (DOC) and prepositional object constructions (POCs) with *till* and *åt* in Sweden Swedish and Finland Swedish prose fiction texts between 1800 and 1999. In both the Sweden Swedish and the Finland Swedish data, the use of *göra* in the DOC decreases in text frequency and in lexical richness (i.e. the number of nouns available as direct object). In the Sweden Swedish data, the use of POCs increases in the second half of the twentieth century. No such increase was found in the Finland Swedish data. In the nineteenth century, *göra* occurs mainly in the DOC as a light verb with abstract direct objects in both Sweden Swedish and Finland Swedish, and only occasionally appears as a verb of creation with concrete direct objects. The decrease of *göra* in the DOC is concomitant with a general decrease in the use of *göra* as a light verb. In Sweden Swedish, *göra* in the *åt*-POC and *till*-POC is increasingly associated with concrete direct objects. The increase of the POCs in Sweden Swedish indicates that *göra* is more frequently used as a default verb of creation. The preposition *åt* is generally considered a “Finlandism”, being more frequent in Finland Swedish than in Sweden Swedish. The results of the study indicate no such tendency. It is possible that the scarcity of POCs in the late twentieth century Finland Swedish texts is due to the fact that Finland Swedish authors try to avoid Finlandisms.

Keywords: ditransitives, prepositions, light verbs, Late Modern Swedish, Sweden Swedish, Finland Swedish, prose fiction, horizontal links.

Syntaktisk förändring i yngre nysvenska (från 1732 och framåt) har på senare tid tilldragit sig allt större intresse, och nyare forskning har visat att det även i relativt modern tid sker viktiga språkförändringar (se Larsson & Petzell 2022).

Undersökningen utgör en delstudie i mitt postdok-projekt Language contact and language change in the Baltic Sea Region: The use of ditransitive verbs and the prepositions *till* and *åt* in Sweden Swedish and Finland Swedish, som finansieras av Östersjöstiftelsen. För värdefulla kommentarer vill jag tacka två anonyma granskare samt åhörarna vid den workshop om 1800-talssvenska som arrangerades i samband med Svenska språkets historia 17 i Göteborg och åhörarna vid Grammatikkollokviet i Uppsala i maj 2023.

<https://doi.org/10.61965/sos.v34i.34507>

Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning, NF 34, 2024. ISSN: 1101-1165 E-ISSN: 2002-4010

I tillägg till 1800- och 1900-talets omvälvande samhällsförändringar och det förändrade medielandskap och de språkliga förändringar som dessa medför så markerar perioden en annan viktig händelse i svenska språkets historia, nämligen uppdelningen i två natiolekter – sverigesvenska och finlandssvenska. Under 1800-talets sista decennier uppstod en diskussion om hur den finländska svenskan hade börjat skilja sig från svenskan i Sverige (Wide & Lyngfelt 2009 s. 11). Men trots att det alltså finns en uppfattning om att de båda natiolekterna skiljer sig åt har få jämförelser gjorts av syntaktiska förändringar i sverigesvenska och finlandssvenska under 1800- och 1900-talet (se dock Söderholm 2009). I den här artikeln presenteras en studie av sverigesvensk och finlandssvensk skönlitteratur, med fokus på verbet *göra* i dubbelobjektskonstruktion (hädanefter omnämnd som *DOK*) och prepositionskonstruktion med *åt* respektive *till* (hädanefter: *åt-POK* och *till-POK*). Exempel på de tre konstruktionerna ges i (1–3).

- (1) Redan har jag **gjort** henne sorg. (Sverigesvenska, 1935; Agnes von Krusentjerna: Av samma blod)
- (2) Vi ska **göra** ett paket åt dig ... (Sverigesvenska, 1958; Maria Wine: En bortkastad ros)
- (3) Malin **gjorde** en lustig grimas till Elof. (Sverigesvenska, 1900; Mathilda Malling: Malin Skytte)

Konstruktionsval vid *göra* har inte undersökts i samma utsträckning som vid andra bitransitiva verb (se dock Martola 2007 s. 79, 114, 119, 121, 125, 129 f., 131 f. och Silén 2008a s. 78 f.), vilket gör att denna artikel också breddar bilden av hur bitransitiva verb används i svenska. Artikeln är upplagd på följande sätt. I avsnitt 1 introducerar jag den konstruktionsgrammatiska nätverksmodell som jag tar som utgångspunkt samt de begrepp och den terminologi som denna för med sig. I avsnitt 2 redogör jag för artikelns syfte och frågeställningar. Avsnitt 3 presenterar relevant bakgrund och tidigare forskning om relationen mellan sverigesvenska och finlandssvenska, bitransitiva verb och konstruktioner och verbet *göra* samt kort om språkförändring i svenskan under 1800- och 1900-talet. Mitt material, som utgörs av skönlitterära texter, presenteras i avsnitt 4. Resultaten presenteras i avsnitt 5 och diskuteras i avsnitt 6. Avsnitt 7 utgör en avslutande sammanfattning.

1 Teori och terminologi

Jag undersöker hur verbet *göra* används i DOK [VERB:*a ngn ngt*], *åt*-POK [VERB:*a ngt åt ngn*] respektive *till*-POK [VERB:*a ngt till ngn*]. Konstruktionerna betraktar jag som argumentstrukturkonstruktioner som kan kombineras med olika verb och objekt. Konstruktioner ingår i större nätverk vilka bl.a. innehåller taxonomiska relationer mellan mer schematiska nivåer och mer lexikalt specificerade nivåer (jfr Diessel 2023 s. 16–20). Konstruktioner innehåller *luckor* (eng. *slots*) och eventuella fyllda led. I fokus för denna artikel står verb-specifika och verb+direkt objekt-specifika (verb+do-specifika) konstruktioner (jfr Valdeson 2022, 2024a) med *göra* som lexikalt specificerat element i verb-luckan. Jag betraktar alltså [*göra ngn ngt*], [*göra ngt åt ngn*] och [*göra ngt till ngn*] som lexikalt specificerade varianter av DOK, *åt*-POK och *till*-POK, vars semantik kan vara i överensstämmelse med mer schematiska nivåer men också vara delvis idiosynkratisk. När jag skriver om »DOK», »*åt*-POK» och »*till*-POK» menar jag just de fall där dessa konstruktioner används med verbet *göra*. För tydlighetens skull skriver jag för det mesta »*göra* i DOK», »*göra* i *åt*-POK» och »*göra* i *till*-POK».

Förutom taxonomiska relationer mellan konstruktioner räknar man inom konstruktionsgrammatik även med horisontella länkar mellan konstruktioner på samma schematicitetsnivå (Diessel 2023 s. 34 f.). Exempelvis kan man tänka sig att konstruktioner som är formellt olika men som överlappar semantiskt, t.ex. DOK och *till*-POK i modern (sverige)svenska (*Jag ger dig en bok* visavi *Jag ger en bok till dig*), uppfattas av språkbrukare som horisontellt sammanlänkade (jfr Perek 2012 om motsvarande förhållande mellan engelskans DOK och *to*-POK).¹

Ordet *bitransitiv* fungerar i denna artikel som beteckning både på en viss typ av konstruktion och på en viss typ av verb. En bitransitiv konstruktion är en argumentstrukturkonstruktion som har luckor för ett verb, ett argument som har den semantiska rollen TEMA (det direkta objektet) samt ett argument som har rollen MOTTAGARE (indirekt objekt eller prepositionsobjekt) (jfr Malchukov m.fl. 2010 s. 1). Såväl DOK som *åt*-POK och *till*-POK räknas med denna definition som bitransitiva konstruktioner. Ett bitransitivt verb definierar jag som ett verb som kan förekomma i en bitransitiv konstruktion.

¹ Diskussionen om vad »horisontella länkar» egentligen är för något är för närvarande en stor fråga inom konstruktionsgrammatiken, se t.ex. Ungerer 2024.

2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med artikeln är att ge en mer nyanserad bild av hur och när språket i sverigesvenska respektive finlandssvenska skönlitterära texter förändras under 1800- och 1900-talet. Ett mer konkret syfte är att öka kunskapen om de skillnader och likheter som föreligger mellan sverigesvenska och finlandssvenska i hur bruket av bitransitiva verb och konstruktioner förändrats de senaste två århundradena. Slutligen har artikeln också ett mer teoretiskt syfte, nämligen att bidra till diskussionen om hur semantiskt likvärdiga konstruktioner kan antas vara kopplade till varandra i ett konstruktionsnätverk.

Undersökningen utgår från följande frågeställningar:

- i. Hur har textfrekvensen för *göra* i DOK, *åt*-POK och *till*-POK förändrats över tid i sverigesvensk och finlandssvensk skönlitteratur mellan 1800 och 1999?
- ii. Hur har fördelningen mellan *göra* i DOK, *åt*-POK respektive *till*-POK förändrats över tid i sverigesvensk och finlandssvensk skönlitteratur mellan 1800 och 1999?
- iii. Vilka slags direkta objekt kombineras *göra* med i DOK respektive *åt*-POK och *till*-POK och hur har den lexikala rikedom för direkta objekt i DOK förändrats över tid i sverigesvensk och finlandssvensk skönlitteratur mellan 1800 och 1999?

I första hand används kvantitativa metoder och mått för att besvara frågeställningarna, men för analysen av de direkta objekt som *göra* kombineras med kategoriserade jag även samtliga belägg semantiskt. Termen *lexikal rikedom*, som nämns i frågeställning (3), syftar på antalet olika substantiv som förekommer i *do-luckan*, dvs. som kan fungera som direkt objekt.

Undersökningen täcker samma tidsperiod som det sverigesvenska romanmaterial som ligger till grund för Valdesons (2024a) studie av bitransitiva verb och konstruktioner i sverigesvenska. Där Valdeson (2024a) tillämpar en betydligt mer grovkornig periodindelning med endast tre undersökta perioder mellan 1800 och 1999 (1800–1844, 1898–1901 samt 1976–1999; dessutom använder Valdeson 2024a sig av ett modernt bloggmaterial), tillämpar jag i stället en betydligt mer finmaskig periodindelning (se vidare avsnitt 4 nedan), vilket gör att vi får en mycket tydligare bild av när, mer exakt, bruket av DOK, *åt*-POK och *till*-POK förändras i svenskan. Eftersom bruket av *göra* i dessa tre konstruktioner på det stora hela har förändrats enligt samma generella linjer som konstruktionerna tycks ha gjort i allmänhet (dvs. med fler verb än bara *göra*, jfr avsnitt 3.2 nedan), så kan, med viss försiktighet, mina resultat tänkas

vara hyfsat representativa för hur bruket av DOK, *åt*-POK och *till*-POK ändrats överlag i svenska skönlitterära texter sedan 1800-talets början.

Undersökningen utgör en delstudie i ett större projekt om bruket av bitransitiva verb och prepositioner i sverigesvenska och finlandssvenska. En viktig aspekt i relationen mellan DOK och *åt*- respektive *till*-POK som inte berörs i föreliggande undersökning är det faktum att valet mellan dem i hög utsträckning beror på faktorer som rör informationsstruktur och objektargumentens diskursprominens (se t.ex. SAG 3 s. 299 och Silén 2008a, 2008b). Dessa faktorer kommer jag att återvända till i andra delstudier inom projektet. De olika delstudierna använder sig också av olika material, för att på så vis sammantaget ge en mer fullständig bild av bruket i sverigesvenska och finlandssvenska. Således har jag här valt att studera skönlitterära verk, medan jag i andra delstudier kommer att undersöka bruket i bl.a. tidningstext.

3 Bakgrund

I det här avsnittet går jag igenom de begrepp som är centrala för artikeln. Avsnitt 3.1 behandlar finlandismer som fenomen och relationen mellan sverigesvenska och finlandssvenska, medan fokus i avsnitt 3.2 ligger på bitransitiva verb i allmänhet och verbet *göra* i synnerhet.

3.1 Finlandismer och relationen mellan sverigesvenska och finlandssvenska

Svenskan i Finland benämns ofta *finlandssvenska*, så även i denna artikel. *Finlandssvenska* brukar i regel inte användas om språkskeden före ca år 1920 (af Hällström-Reijonen 2012 s. 15), men här tillämpar jag, lite anakronistiskt, *finlandssvenska* som benämning för den finländska svenskan oavsett tidsperiod, medan jag omnämner svenskan i Sverige som *sverigesvenska* (jfr af Hällström-Reijonen 2012 s. 17).² Finlandssvenska och sverigesvenska betraktar jag som två *natiolekter* av svenska, dvs. två. varieteter av ett språk som befinner sig på nationell, snarare än regional, nivå (jfr Reuter m.fl. 2017).

² Att använda termen *finlandssvenska* om historiska förhållanden är heller inte helt ovanligt (se t.ex. af Hällström-Reijonen 2019 och, inte minst, Hultman 2015 [1913]).

Språkdrag som är typiska för finlandssvenskt standardspråk (i förhållande till sverigesvenskt standardspråk) kallas *finlandismer* (se af Hällström-Reijonen 2012 s. 79 för en heltäckande definition). I begreppet ingår ord och uttryck som bara förekommer i finlandssvenska men också s.k. *statistiska finlandismer*, dvs. sådant som förekommer oftare i finlandssvenskt språkbruk än i sverigesvenskt och som också ofta har ett lite vidare användningsområde (se Reuter m.fl. 2017 s. 23). Till dessa statistiska finlandismer brukar prepositionen *åt* vid bitransitiva verb räknas (se t.ex. Silén 2008a, 2008b) samt även viss användning av verbet *göra*, med abstrakta direkta objekt (se vidare avsnitt 3.2 nedan).

Vid 1900-talets början utsattes finlandssvenska skönlitterära verk för hård språkgranskning, med målet att rensa ut alla finlandismer (Tandefeldt 2017 s. 81). Även i modern tid granskas språket i skönlitteratur, men dagens författare får själva ta ställning till vilka finlandssvenska särdrag som ska få stå kvar i texten och vilka som ska strykas (s. 82). Att använda redigerade finlandssvenska texter som källa till autentiskt språkbruk är därför inte helt oproblematiskt (men inte helt omöjligt, vilket t.ex. Martola 2007 visar i sin storskaliga korpusundersökning av prepositionen *åt* i sverigesvenska och finlandssvenska). Mina resultat måste alltså bedömas utifrån det faktum att de finlandssvenska texterna (i högre grad än de sverigesvenska) utsatts för en ideologiskt präglad språkgranskning.

3.2 Bitransitiva verb, bitransitiva konstruktioner och verbet *göra*

I det här avsnittet behandlar jag först bitransitiva verb och konstruktioner i svenska, därefter verbet *göra* i allmänhet och slutligen användningen av *göra* som bitransitivt verb. Syftet med avsnittet är också att lyfta fram relevanta skillnader mellan sverigesvenska och finlandssvenska som observerats i tidigare forskning.

3.2.1 Bitransitiva verb och bitransitiva konstruktioner i svenska

Bruket av DOK generellt har minskat markant i skriften sverigesvenska sedan 1800-talets början, i såväl ren textfrekvens som semantisk räckvidd och lexikal rikedom. Produktionsverb som *bygga* och *sy* (och dit även *göra* kan räknas) har av allt att döma aldrig förekommit i DOK i någon större utsträckning (se Falk & Delsing under arbete), men bruket av sådana verb i DOK verkar likväl ha minskat i skriften sverigesvenska från 1800-talet och framåt (Valdeson 2024a s. 181 f.). Där bruket av DOK har minskat tycks i gengäld POK med *till* och *för*

ha ökat i frekvens (Valdeson 2024a).³ Vid verb som uttrycker överföring, lik- som vid produktionsverb, var *åt* tidigare gängse prepositionsval även i sverigesvenska texter, men prepositionen har under senare tid blivit undanträngd till förmån för *till* (verbet *göra* följer i det här avseendet samma utveckling som de flesta andra verb som uttrycker antingen överföring eller produktion, se Valdeson 2024a, särskilt s. 163–182). I talspråket verkar emellertid *till* ha varit vanligt även under 1800-talet (jfr Schwartz 1878 s. 73).

I finlandssvenskan konstrueras bitransitiva verb med *åt*-POK i betydligt högre grad än i sverigesvenskan (Silén 2008a, 2008b), även om prepositionen *till* eventuellt är på frammarsch även där (jfr Äikäs 2009). Som förklaring till bruket av *åt* i finlandssvenskan brukar två potentiella förklaringar lyftas fram – antingen att det är en arkaism eller att det är resultatet av språkkontakt med finskan, vars kasus allativ har en distribution som påminner om *åt*:s (Martola 2007 s. 296). Troligast är förmodligen att det rör sig om en kombination av bådadera.

3.2.2 Verbet *göra*

Verbet *göra* har två ganska distinkta användningsområden – dels en konkret produktionsbetydelse, dels en användning som funktionsverb (se Viberg 2006, Gilquin & Viberg 2009). Av relevans för min undersökning är den konkreta produktionsanvändningen av typen *göra ngn ett par stövlar* och funktionsverbsanvändning tillsammans med abstrakta nominalfrasformade direkta objekt av typen *göra ngn sorg* och *göra ngn en tjänst*.

Mycket tyder på att den abstrakta användningen av *göra* har minskat sedan 1800-talet. Malmgren (2002) visar att *göra* i skönlitterära texter från 1800-talet kunde användas tillsammans med betydligt fler abstrakta substantiv än vad fallet är i moderna svenska romaner. I modern svenska tycks bruket av *göra* som funktionsverb i viss utsträckning vara stilistiskt markerat, på så vis att det förknippas med mer formella och skriftspråkliga genrer (se Viberg 2006 s. 246 och SAG 3 s. 264).

Som nämnts i avsnitt 3.1 ovan, ses visst abstrakt bruk av *göra* ibland som en finlandism. Reuter (1990) nämner t.ex. uttrycken *göra beslut* och *göra självmord* som typiskt finlandssvenska, där åtminstone den förstnämnda antas ha finsk förebild. Även af Hällström-Reijonen (2017 s. 196) anger forbindelsen *göra självmord* som en finlandism. Med tanke på att bruket av *göra* åtmins-

³ Se Valdeson (2024a s. 14–18) för en mer heltäckande redogörelse för bitransitiva verb och bitransitiva konstruktioner (inklusive prepositionsobjektskonstruktioner) i svenskans historia.

tone i sverigesvenska blivit mer åtstramat sedan 1800-talet är det inte omöjligt att det finlandssvenska bruket av *göra*, i likhet med prepositionen *åt*, har stöd både i ett äldre allmänsvenskt språkbruk och i finskan.

3.2.3 Bitransitivt bruk av *göra*

SAG (3 s. 315–318) anger endast att *göra* kan förekomma i DOK i de lexikaliserade uttrycken *göra ngn en tjänst* och *göra sig besvär*. Verbet förs i SAG till betydelsegruppen produktion men fungerar i de angivna exemplen snarare som funktionsverb. När SAG (3 s. 264) diskuterar användningen av *göra* som funktionsverb i allmänhet nämns att en mottagarroll kan uttryckas med ett indirekt objekt, t.ex. *göra ngn en visit*. Noteras kan att SAG inte anger några prepositionella konstruktionsalternativ för *göra* med abstrakta objekt. Dock listas i ett annat sammanhang uttrycket *göra tecken åt ngn* som exempel på en lexikaliserad förbindelse av verb + direkt objekt (SAG 3 s. 311). Valdeson (2024a s. 173 f.) visar att *göra* uppträder i DOK betydligt mer sällan i modernsvenska texter än i texter från början av 1800-talet, medan såväl *åt*-POK som *till*-POK har ökat i frekvens.

Som nämnts ovan (avsnitt 3.2.1) konstrueras bitransitiva verb i finlandssvenskan oftare med *åt* än i sverigesvenskan (Silén & Wide 2005, Silén 2008a, 2008b). Eftersom *göra* inte tillhör de typiska eller mest frekventa bitransitiva verben förekommer det heller inte lika livligt i forskningen om bitransitiva verb och prepositionsbruk. Silén (2008a s. 78 f.) nämner att *göra* kan konstrueras med *åt* i finlandssvenskan i fall där DOK annars skulle vara det mest väntade, t.ex. när MOTTAGAREN är starkt tematisk, som i det reflexiva exemplet *Jag glömde göra smörgåsar åt mej* (s. 79; jag har modifierat stavningen något). Martola (2007) listar *göra* som det fjärde vanligaste verbet i *åt*-POK i sverigesvenska medan det återfinns först på åttonde plats i finlandssvenska (s. 79). Trots att både *göra* och *åt* anses mer typiska för finlandssvenskan verkar alltså förbindelsen *göra ngt åt ngn* vara vanligare i sverigesvenskan. I sverigesvenskan förekommer *göra* + *åt* i högre utsträckning i den konkreta produktionsanvändningen (Martola 2007 s. 114), medan en utpräglad finlandssvensk användning är det som Martola kallar »påverkanskonstruktion», t.ex. *göra gott/illa åt ngn* (s. 125 f.). (I min undersökning är exempel av just typen *göra illa/gott åt ngn* uteslutna eftersom de enligt min bedömning inte har ett nominalfrasformat direkt objekt.)

Redan Bergroth (1928) tar upp exemplen *göra illa/gott/skada åt ngn* (s. 156) respektive *göra harm åt ngn* (s. 184) som finlandssvenska uttryck som, enligt

honom, bör ersättas med de mer sverigesvenska *göra ngn illa/gott/skada* respektive *göra ngn förtret*, dvs. där *åt*-frasen ska ersättas med ett indirekt objekt. Dessa faller in under det Martola (2007) kallar påverkanskonstruktion och visar tydligt att det har funnits en uppfattning sedan början av 1900-talet att finlandssvenskan i just den typen av användningar tenderar att föredra *åt*-POK där DOK istället ses som det typiskt sverigesvenska valet.

I tillägg till *till* och *åt* kan *göra* även förekomma med prepositionen *för* (se Valdeson 2024a s. 173), inte minst i uttrycket *göra en sak för ngn*. Bruket av bitransitiva verb i *för*-POK avviker en del från hur dessa verb kan användas i *till*-POK och *åt*-POK; i de fall verb förekommer i *för*-POK med samma typer av direkta objekt som i DOK så tycks *för*-POK ge upphov till en atelisk tolkning av händelseförloppet (se Valdeson 2024a s. 135–145). Förhållandet mellan *för*-POK å ena sidan och DOK, *till*-POK och *åt*-POK å den andra verkar alltså vara mer komplext än mellan DOK, *till*-POK och *åt*-POK, vilket gör att jämförelsen med *för*-POK faller utanför ramen för min undersökning.

3.3 Svenskan under 1800- och 1900-talet

I den här artikeln undersöker jag enbart skönlitterära texter. Språket i svensk skönlitteratur, liksom i skriven svenska överlag, förändras på många sätt under 1800- och 1900-talet – enkelt sammanfattat blir skriftspråket mer informellt och får allt fler talspråkliga drag (se t.ex. Josephson 2004 s. 22 f., 98). Diskussionen om hur svenskan i allmänhet och det skönlitterära språket i synnerhet förändras under 1800- och 1900-talet, och när förändringstakten är som högst, har på senare tid aktualiserats av projektet Hur skönlitteraturen gjorde svenskan modern (se Håkansson 2024). Under de senaste decennierna har olika årtal föreslagits för när svenskan ikläder sig en mer modern språkdräkt, bl.a. 1900-talets första decennier (Thelander 2007), 1945 (Hellberg 2005) och 1965 (Malmgren 2007), jfr också Håkanssons (under utg.) diskussion om ett »långt 1800-tal» i svensk språkhistoria. Med min artikel vill jag diskutera hur förändringar i bruket av grammatiska strukturer som tidigare förbisetts – bitransitiva konstruktioner samt funktionsverbskonstruktioner med verbet *göra* – kan bidra till vår förståelse för hur och när svenskan förändras.⁴ Med

⁴ Mig veterligen finns inga studier av hur DOK (och andra bitransitiva konstruktioner) fungerar som stilmarkörer i svenska. Frågan diskuteras dock av Valdeson (2024b), och Hulthén (1948 s. 222) redogör för att konstruktionen är »vanligare i litteraturen än i talspråket», vilket tyder på att DOK uppfattats som stilistiskt markerat under åtminstone första halvan av 1900-talet.

artikeln breddas dessutom perspektivet, i och med att jag också jämför utvecklingen i sverigesvensk och finlandssvensk skönlitteratur.

4 Material

Materialet samlades in från Språkbanken Text med hjälp av sökverket Korp (Borin m.fl. 2012).⁵ Det sverigesvenska 1800-talsmaterialet är hämtat från korpusen Svensk prosafiktion (SPF), som innehåller romaner från vart tjugonde år under perioden 1800–1900 (dvs. från 1800, 1820, 1840 osv.), samt i vissa fall även romaner utgivna under angränsande år. SPF innehåller också några verk av finlandssvenska författare. Jag uteslöt alla verk som jag, på basis av att de också förekommer i någon av de finlandssvenska korpusarna, kunde knyta till finlandssvenska författare.⁶

För åren 1902–1929 samlades mitt sverigesvenska material in från Äldre svenska romaner, medan materialet från 1930–1969 hämtades från Litteraturbanken. Från Litteraturbanken valde jag ut de romaner och novellsamlingar som har angivet tryckår mellan 1930 och 1969 och som också är utgivna för första gången det år som tryckåret anger. Jag uteslöt översättningar och verk skrivna av finlandssvenska författare. De texter som ingår i materialet från Litteraturbanken listas i tabell 3–4 i bilaga. Perioderna 1970–1989 och 1990–1999 representeras av korpusarna Bonniersromaner I (1976–77) respektive Norstedtsromaner (1999).⁷

Det finlandssvenska materialet fram till 1959 inhämtades från korpusarna Äldre finlandssvenska: Skönlitteratur 1800–1849, Äldre finlandssvenska: Skönlitteratur 1850–1899 samt Äldre finlandssvenska: Skönlitteratur 1900–1959. Materialet för perioden efter 1959 kommer från korpusen Finlandssvenska: Skönlitteratur 1960–1999.

Jag använde tre olika söksträngar i den utökade funktionen i Korp – en för DOK och två för POK, som kan förekomma i två olika ordföljdsvarianter, med prepositionsfrasen placerad antingen före eller efter det direkta objektet.

⁵ En överblick över samtliga anlitade korpusar i Korp med angiven korpusstorlek ges i tabell 6–7 i bilaga.

⁶ Följande verk i SPF uteslöts. Jac Ahrenberg (1880): På främmande botten. Fredrika Vilhelmina Carstens (1840): Murgrönan. Mikael Lybeck (1900): Den starkare. Zacharias Topelius (1880): Läsning för barn. Helena Westermarck (1900): I fru Ulrikas hem.

⁷ Bonniersromaner I och Norstedtsromaner innehåller även verk översatta till svenska, och i korpusen Norstedtsromaner finns även verk som snarare är att betrakta som sakprosa.

I söksträngen för DOK (se tablå 1) specificerades att beläggen skulle innehålla verbet *göra* följt av upp till fem ord vilka som helst (med undantag för verb och prepositioner) och därefter ett substantiv, egennamn eller pronomen som var tänkt att utgöra huvudordet i den nominalfras som fungerar som indirekt objekt. Därefter gavs ytterligare plats för upp till fem ord vilka som helst (förutom verb och prepositioner) och sedan ett substantiv eller pronomen, som skulle utgöra huvudord i det direkta objektets nominalfras.

Tablå 1. Söksträng i Korp för att få fram DOK-materialet.

Lemgram	Ord	Ordklass	Ord	Ordklass
<i>göra</i>	<vilket ord som helst; ordklass är inte verb; ordklass är inte preposition>	substantiv egennamn pronomen	<vilket ord som helst; ordklass är inte verb; ordklass är inte preposition>	substantiv pronomen
	<upprepa 0–5 gånger>		<upprepa 0–5 gånger>	

Den första söksträngen för POK-materialet (se tablå 2) utformades på ett liknande sätt; det direkta objektet har ett substantiv eller pronomen som huvudord, vilket föregås av upp till fem valfria ord, med undantag för verb och prepositioner. Efter huvudordet följer någon av prepositionerna *åt* eller *till* (inklusive stavningsvarianten *til*). Rektionen specificerades inte närmare. För att fånga belägg med ledföljden [Verb-PP-NP] konstruerade jag en söksträng vars enda specifikationer var att *göra* skulle följas direkt av någon av prepositionerna *åt* eller *till* (se tablå 3).

Tablå 2. Söksträng 1 i Korp för att få fram POK-materialet.

Lemgram	Ord	Ordklass	Ord
<i>göra</i>	<vilket ord som helst; ordklass är inte verb; ordklass är inte preposition> <upprepa 0–5 gånger>	substantiv	<i>till</i>
		pronomen	<i>til</i>
			<i>åt</i>

Tablå 3. Söksträng 2 i Korp för att få fram POK-materialet.

Lemgram	Ord
<i>göra</i>	<i>till</i>
	<i>til</i>
	<i>åt</i>

Sökträffarna rensades manuellt för att få bort alla irrelevanta träffar. (Se tabell 5–6 i bilaga för siffror på hur många träffar varje söksträng genererade.) De irrelevanta träffarna innefattar bl.a. exempel där subjektet står efter huvud verbet. Visserligen hade även sådana exempel varit intressanta, men eftersom söksträngarna inte var utformade för den typen av träffar betraktades de som felträffar. Även belägg där MOTTAGAREN uttrycks med ett reflexivt pronomen uteslöts. Detta resulterade i att uttryck som *göra sig besvär* och *göra sig ärende* inte kom att ingå i undersökningen.

Ibland är det svårt att skilja obetonat *åt* använt som preposition från betonat *åt* i användning som verbpartikel (jfr Martola 2007 s. 233 f.). Jag uteslöt alla belägg där det direkta objektet utgörs av något av orden *det*, *någonting* (inklusive kortformer) eller *ingenting* (inklusive kortformer) eftersom dessa oftast förekommer med *åt* som verbpartikel (*göra det/något/inget åt honom*). Exempel på sådana direkta objekt uteslöts även från DOK och *till*-POK. I och med att exempel som *det gör mig ingenting* därmed försvann, uteslöt jag även semantiskt likartade exempel som *det gör mig detsamma* och *det gör mig inte ett dugg*.

Totalt omfattar materialet 2 191 belägg, 2 046 sverigesvenska och 145 finlandssvenska. Materialet delades upp i tjugooårsperioder (med undantag för den första och sista perioden som endast omfattar tio år). Eftersom det finlandssvenska materialet är betydligt mindre än det sverigesvenska, är det i vissa fall inte möjligt att få tillförlitliga resultat med en så finmaskig periodindelning.⁸ För vissa uträkningar tillämpar jag därför en uppdelning i femtioårsperioder. Viktigt att tänka på är att materialet ofta inte är helt jämnt fördelat över perioderna, vilket blir tydligast vid femtioårsperioderna. Exempelvis representeras den sverigesvenska perioden 1900–1949 i hög utsträckning av material från 1900. Finlandssvenskan saknar material från de två första tjugooårsperioderna, vilket innebär att den första femtioårsperioden i det finlandssvenska materialet

⁸ Det faktum att det finlandssvenska materialet är så litet medför också andra potentiella problem, exempelvis att enskilda författares språkbruk kan få stor påverkan på resultaten.

endast innehåller material från perioden 1840–1849. I tabell 1 och 2 redovisas korpus- och materialstorlek för tjugoårs- respektive femtioårsperioderna.

Tabell 1. Korpusstorlek och antal belägg, tjugoårsperioder.

	Sverigesvenska				Finlandssvenska			
	Korpus- storlek	DOK	åt- POK	till- POK	Korpus- storlek	DOK	åt- POK	till- POK
1800–1809	58 552	10	3	0	–	–	–	–
1810–1829	95 815	23	0	0	–	–	–	–
1830–1849	1 935 952	191	19	4	219 475	16	2	1
1850–1869	1 957 984	208	31	3	241 210	11	1	0
1870–1889	2 157 693	151	10	1	379 814	35	9	1
1890–1909	10 318 823	715	82	13	613 813	30	0	3
1910–1929	1 485 696	111	14	2	231 307	4	2	0
1930–1949	4 053 194	113	17	4	183 704	3	0	1
1950–1969	1 625 063	23	18	2	215 148	3	1	0
1970–1989	6 578 675	130	62	7	537 285	4	2	0
1990–1999	2 533 209	47	25	7	1 693 648	13	1	2
Totalt	32 800 656	1 722	281	43	4 315 404	119	18	8

Tabell 2. Korpusstorlek och antal belägg, femtioårsperioder.

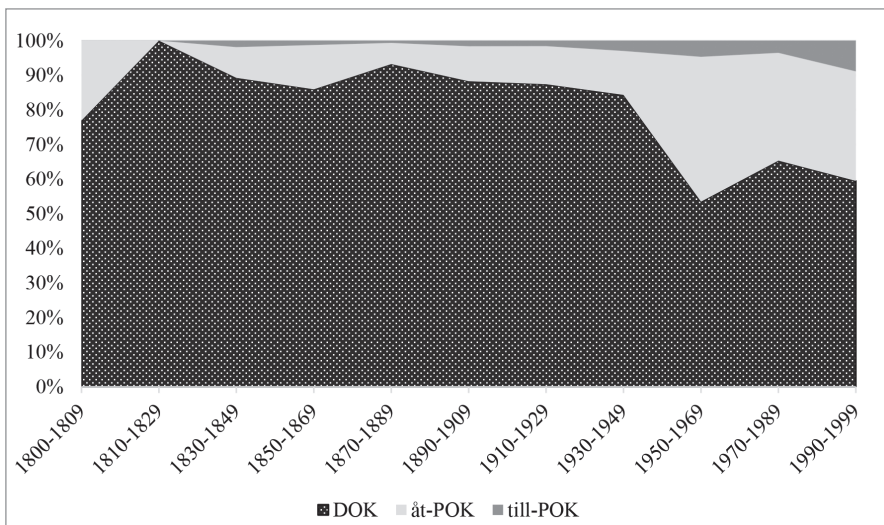
	Sverigesvenska				Finlandssvenska			
	Korpus- storlek	DOK	åt- POK	till- POK	Korpus- storlek	DOK	åt- POK	till- POK
1800–1849	2 090 319	224	22	4	219 475	16	2	1
1850–1899	5 365 295	444	42	6	951 456	69	10	3
1900–1949	14 608 095	854	112	17	698 392	15	3	2
1950–1999	10 736 947	200	105	16	2 446 081	19	3	2
Totalt	32 800 656	1 722	281	43	4 315 404	119	18	8

5 Resultat

I det här avsnittet presenterar jag resultaten från undersökningen, uppdelat på fyra underavsnitt. Jag fokuserar först på hur fördelningen mellan konstruktionerna förändrats över tid (5.1) för att sedan visa på förändringar i konstruktionernas semantik (5.2). Därefter redovisar jag hur textfrekvensens förändrats över tid dels för verbet *göra* som helhet, dels för *göra* i DOK respektive POK (5.3). Slutligen visar jag hur den lexikala rikedomens bland direkta objekt i DOK minskar över tid i såväl sverigesvenska som finlandssvenska (5.4).

5.1 Konstruktionsfördelning över tid

Figur 1 visar fördelningen mellan konstruktioner över tid i sverigesvenska, uppdelat på tjugوårsperioder (se även tabell 7 i bilaga). Fördelningen fluktuerar på ett ganska obestämbart vis till och med perioden 1930–1949, men från 1930–1949 till 1950–1969 sjunker andelen DOK från att ha legat runt (eller strax under) 90 % i stort sett sedan början av 1800-talet till att ligga på strax över 50 %. Andelen DOK ligger sedan kvar på mellan 50 % och 65 % under resten av 1900-talet. Perioden 1950–1969 markerar alltså ett tydligt brott i hur *göra* konstrueras bitransitivt i det sverigesvenska materialet. Av de båda POK:arna är det framför allt *åt*-POK som ökar sin andel från 1950–1969 och framåt. *Till*-POK uppvisar tämligen låga tal rakt igenom, men en liten ökning kan skönjas dels i perioden 1930–1949 (från 1,6 % till 3,0 %), dels i den sista perioden, 1990–1999 (från 3,5 % till 8,9 %). I det sena 1900-talets sverigesvenska skönlitteratur är alltså *åt* den föredragna prepositionen vid bitransitivt bruk av *göra*, även om man kan ana att *till* är på frammarsch.

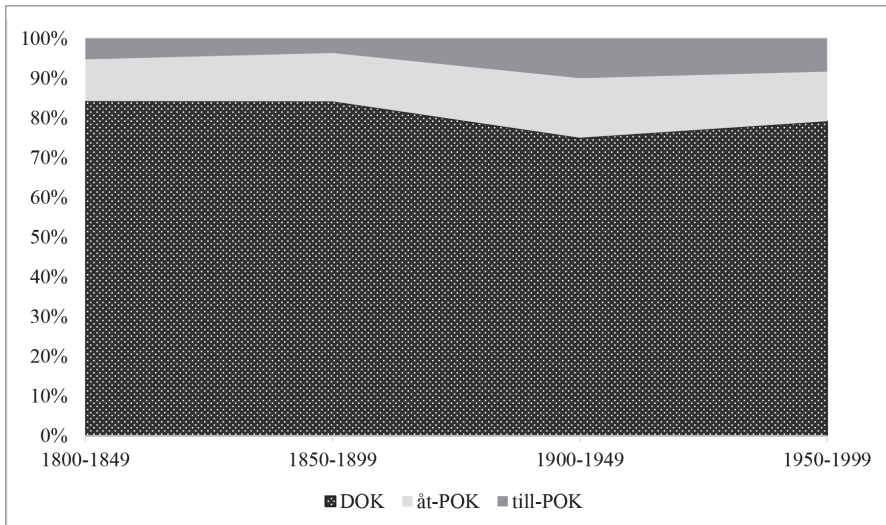
Figur 1. Konstruktionernas fördelning över tid i sverigesvenska, tjugoårsperioder.

I POK-exemplen ingår även de fåtal exempel på omvänd ordföljd som finns i materialet, dvs. där prepositionsfrasen föregår det direkta objektet. Denna variant förekommer ytterst sparsamt i båda natiolekterna och endast med *åt*-POK. Totalt rör det sig om två belägg i det sverigesvenska materialet och tre i det finlandssvenska (varav två kommer från samma roman och är i stort sett identiska). Det sista sverigesvenska exemplet (4) är från 1880 och det sista finlandssvenska (5) från 1916. Ordföljdsvarianten förekommer alltså inte i de mer moderna texterna.

- (4) Endast den förekommande herrn stod som förut längre bort inbegripen i samtal med de förut nämnde herrarne och **gjorde åt Boman en behaglig böjning med hufvudet**, då han steg upp. (Sverigesvenska, 1880; Johan Englebrect Modin: Uppåt och framåt)
- (5) Hvem är Det som har **gjort åt mig det här**? (Finlandssvenska, 1916; Runar Schildt: Regnbågen)

Det finlandssvenska materialet är för litet för att det ska vara meningsfullt att studera konstruktionsfördelningen i tjugoårsperioder. Istället redovisas den finlandssvenska utvecklingen i figur 2 i femtioårsperioder (se även tabell 8 i bilaga). I finlandssvenskan syns ingen tydlig förändring över tid. Andelen DOK ligger mellan 75 % och 85 % och visar inga tecken på att minska under

andra halvan av 1900-talet. Det bör dock påpekas att även med denna mer grovmaskiga periodindelning representeras varje enskild period av ett litet antal belägg (i tre av de fyra perioderna endast omkring 20 belägg totalt, jfr tabell 2 ovan), vilket innebär att det inte är möjligt att dra alltför långtgående slutsatser utifrån de siffror som redovisas i figur 2.

Figur 2. Konstruktionernas fördelning över tid i finlandssvenska, femtioårsperioder.

5.2 Konstruktionernas semantik

Den tydligaste förändringen i bruket av DOK är en minskad lexikal rikedom, på så vis att bruket av *göra* i DOK i båda natiolekterna alltmer inskränker sig till de fasta uttrycken *göra ngn sällskap* och *göra ngn en tjänst* (se avsnitt 5.4 nedan). Perioden 1950–1969 är den sista i det sverigesvenska materialet där abstrakta verb+do-kombinationer av typen *göra ngn ett förslag*, *göra ngn glädje* och *göra ngn heder* förekommer i någon större utsträckning. De få belägg som finns på andra direkta objekt än *sällskap* och *tjänst* i sverigesvenska romaner från 1970-talet och framåt kommer med något enstaka undantag från översatta verk. *Göra* i DOK är alltså mot 1900-talets slut inte längre en konstruktion som används produktivt av sverigesvenska författare. Under 1800-talet och första halvan av 1900-talet förekommer en stor variation av abstrakta direkta objekt i DOK. Bland de vanligaste verb+do-kombinationerna

under 1800-talet återfinns t.ex. *göra ngn ett besök*, *göra ngn en fråga*, *göra ngn förebråelser*, *göra ngn glädje*, *göra ngn heder*, *göra ngn ett nöje*, *göra ngn skada*, *göra ngn sorg* och *göra ngn den äran*. Samma variation finns även i det finlandssvenska materialet under 1800-talet och första halvan av 1900-talet. I de finlandssvenska texterna förekommer exempel av typen *göra ngn en stor sorg* och *göra ngn den äran* även i slutet av 1800- och 1900-talet.

Belägg på konkreta direkta objekt i DOK är mycket sällsynta men förekommer i både sverigesvenska och finlandssvenska texter från mitten av 1800-talet och en tid framåt. Det sista entydiga exemplet från finlandssvenska (6) är från 1880-talet och de sista sverigesvenska beläggen (7–8) som inte kommer från något översatt verk är från 1930-talet. Det verkar alltså som att *göra* i konkret produktionsbetydelse i princip inte är förenligt med DOK i modern svenska.

- (6) Alla barnen svarade på en gång, pratade i munnen på hvarandra och försäkrade att Heikki bara fått låna dockan för att **göra henne skor**, sålunda afskärande patronen tillfälle att på detta vis få ge sin harm luft. (Finlandssvenska, 1884; Daniel Sten (Ina Lange): Bland ödebygder och skär. Berättelser från Finland)
- (7) ... den hyggelige Olmgren **gjorde honom en hel uppsättning penslar av hönsfjädrar och nöthår**. (Sverigesvenska, 1933; Ivar-Lo Johansson: Godnatt, jord)
- (8) Helt och rent hade hon haft med sig när hon gick, en ny yllekofta hade hon fått förra vintern, och Jakob hade **gjort henne ett par skor som han tänkt sig till Sörgården med**, så snart han fick stunder. (Sverigesvenska, 1933; Jeanna Oterdahl: Helga Vilhelmina)

Trots att *åt*-POK genomgående är betydligt mer frekvent än *till*-POK (se avsnitt 5.1 ovan), finns i det finlandssvenska materialet ändå inte mer än sammanlagt 15 belägg på *åt*-POK, varför redogörelsen i det följande framför allt rör förhållandena i sverigesvenska. *Åt*-POK är den av de tre konstruktionerna som har det mest flexibla användningsområdet. Konstruktionen förekommer under 1800-talet och början av 1900-talet med *göra* som funktionsverb på ett sätt som påminner om DOK, t.ex. *göra glädje åt ngn*, *göra heder åt ngn* och *göra en tjänst åt ngn*. Många abstrakta belägg på *åt*-POK har direkta objekt som uttrycker någon typ av kommunikativ handling, allra mest frekvent i uttrycket *göra tecken åt ngn*, men även t.ex. *göra en grimas åt ngn* och *göra en gest åt ngn*. Denna användning tycks också utgöra en allt större andel av de abstrakta beläggen på *åt*-POK under andra halvan av 1900-talet.

Under 1800-talet och en bit in på 1900-talet kan *åt*-POK i mångt och mycket ses som synonym med DOK; båda konstruktionerna förekommer till största

delen med samma slags abstrakta substantiv. I likhet med DOK dyker också konkreta belägg upp från mitten av 1800-talet (i såväl sverigesvenska som finlandssvenska). Även i det avseendet verkar alltså DOK och *åt*-POK fungera som semantiskt utbytbara konstruktioner. Under 1900-talet börjar dock DOK och *åt*-POK gå skilda vägar, då *åt*-POK i allt högre grad förekommer med konkreta direkta objekt; *åt*-POK börjar alltså alltmer kombineras med *göra* i verbets konkreta produktionsbetydelse. Ett tidigt exempel på konkret användning av *göra* i *åt*-POK ges i (9).

- (9) Åh, det kostar väl på herr frihetshjelten att behöfva **göra skodon åt en gross-handlare**, replikerade Pliggström. (Sverigesvenska, 1860; Hans Herman Wilhelm: Tidsflor ur det allmänna lifvet)

Den konstruktion som genomgår tydligast semantisk förändring under den undersökta perioden är *till*-POK. Det fåtal belägg som finns på konstruktionen fram till mitten av 1900-talet utgör främst uttryck för kommunikativa handlingar av samma typ som även återfinns i *åt*-POK (jfr ovan), med exempel som *göra frågor till ngn*, *göra en gest till ngn*, *göra ett tecken till ngn*. Ett tidigt belägg ges i (10).

- (10) Den främmande **gjorde ett tecken till vakten** att aflägsna sig ... (Sverigesvenska, 1860; Octavia Carlén: Birger Ulfssons löfte)

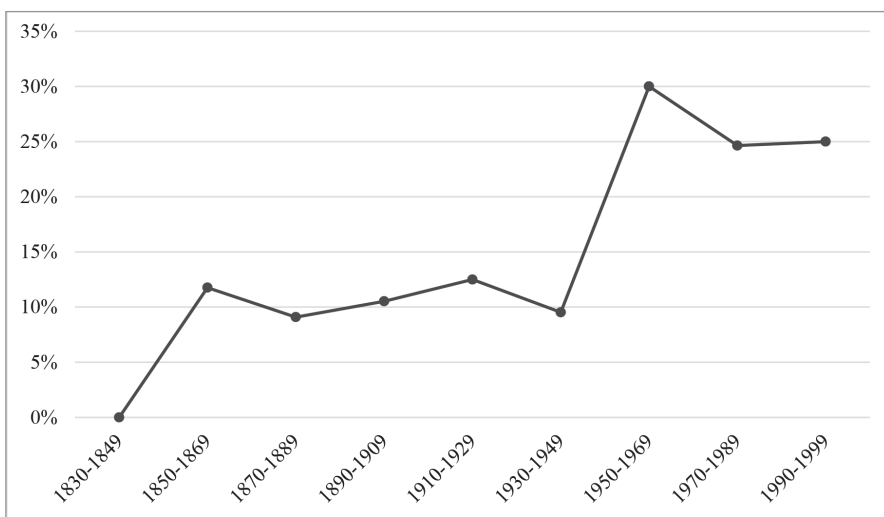
Så småningom dyker även konkreta direkta objekt upp. De ytterst få belägg som förekommer före 1900-talets mitt har emellertid det gemensamt att de dels inte ger uttryck för produktionsbetydelsen, utan snarare är att betrakta som en variant på funktionsverbsanvändningen av *göra*, dels konstrueras med MOTTAGARE som utgör ett kollektiv snarare en enskild individ, illustrerat i (11).

- (11) Sedan den dagen måste notarien försumma hofrätten, för hvarje dag infinna sig hos Rosamunda och med henne **göra uppköp till hushållet**. (Sverigesvenska, 1860; Julius Axel Kiellman-Göranson: Svenska lynnen och småäfventyr)

Först vid 1900-talets mitt dyker belägg på *göra* i konkret produktionsbetydelse upp i *till*-POK. Det allra första belägget i mitt material återges i (12). Detta verkar alltså vara ett förhållandevis nytt sätt att använda *till*-POK i sverigesvenska. (I det finlandssvenska materialet saknas denna typ av exempel helt.)

- (12) Här har jag **gjort** en liten sak till mamma. (Sverigesvenska, 1955; Olle Hedberg: Dockan dansar klockan slår)

Det sker ett tydligt brott i hur *göra* konstrueras bitransitivt i sverigesvensk skönlitteratur mellan perioderna 1930–1949 och 1950–1969. Andelen POK ökar markant till 1950–1969 (se avsnitt 5.1 ovan), och denna ökning tycks sammanfalla med att både *åt*-POK och *till*-POK börjar förekomma med konkreta direkta objekt i en betydligt större omfattning än tidigare. Utvecklingen illustreras i figur 3 (se även tabell 9 i bilaga), som visar hur stor andel av samtliga POK-belägg (*åt* och *till* sammanslaget) i sverigesvenska som har ett konkret direkt objekt. Från att under åren 1850–1949 ha legat på runt 10 % ökar andelen konkreta direkta objekt till 30 % 1950–1969, och andelen ligger sedan runt 25 % under resten av 1900-talet. Detta indikerar att *göra* från 1950 och framåt kommit att användas alltmer som produktionsverb och mindre som funktionsverb. Denna konkreta produktionsbetydelse verkar samtidigt ha kommit att kopplas specifikt till POK:arna medan den inte längre tycks vara kompatibel med DOK. Förändringarna i konstruktionsfördelning (avsnitt 5.1 ovan) beror således inte på att POK tar över funktioner från DOK, utan snarare på att verbet *göra* dels tappar mark som funktionsverb generellt, dels ökar i bruk som allmänt produktionsverb.

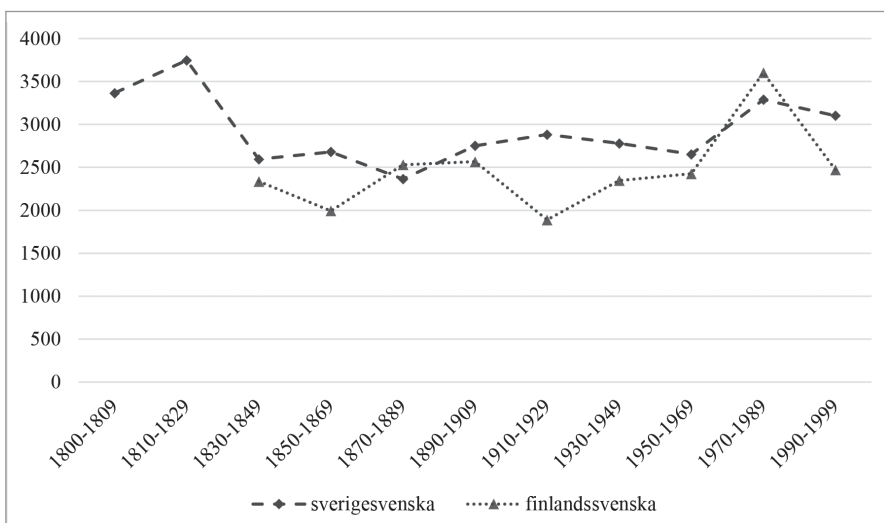

Figur 3. Andel konkreta belägg bland POK-beläggen (*till* och *åt*) i sverigesvenska, tjugoårsperioder.

5.3 Textfrekvens

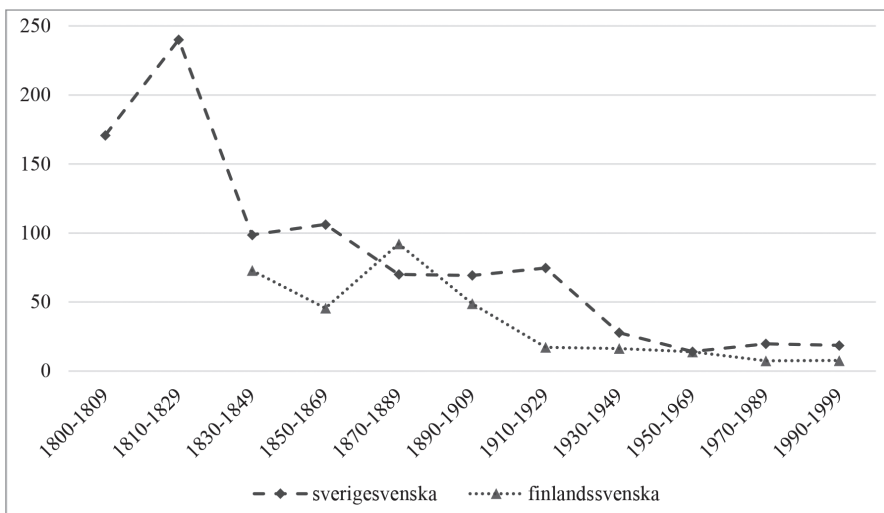
För att kunna sätta förändringarna i textfrekvens hos *göra* i DOK, *åt*-POK och *till*-POK i sitt sammanhang behöver vi först se vilka frekvensförändringar verbet *göra* som helhet genomgår, vilket redovisas i figur 4 (se även tabell 10 i bilaga). Den generella textfrekvensen för *göra* (dvs. i alla användningar, inte enbart bitransitiva) studsar lite upp och ner i både sverigesvenska och finlandssvenska. I det sverigesvenska materialet går det ändå att utläsa två någorlunda tydliga förändringar. Dels ser verbets textfrekvens ut att minska till perioden 1830–1849 jämfört med de två första perioderna, dels tycks textfrekvensen öka igen mot slutet av 1900-talet; frekvensen ligger på en någorlunda stabil nivå mellan 2 500 och 3 000 förekomster per miljon löpord mellan 1830 och 1969, men från 1970 och framåt ökar frekvensen till mellan 3 000 och 3 500 förekomster per miljon löpord.

Det finlandssvenska materialet tycks i stora drag följa samma utvecklingslinje som det sverigesvenska. Frekvensen fluktuerar lite upp och ner mellan 1830 och 1969, ungefär som i sverigesvenska, med undantag för perioden 1910–1929, då *göra*:s textfrekvens är påfallande låg i det finlandssvenska materialet jämfört med det sverigesvenska. I likhet med i sverigesvenska markerar perioden 1970–1989 en tydlig uppgång i frekvens för verbet. I nästkommande period, 1990–1999, uppvisar emellertid verbet en tillbakagång till nivåerna före 1970. Överlag är tendenserna i det finlandssvenska materialet inte lika tydliga som i det sverigesvenska.

Figur 4. Antal förekomster av *göra* per miljon löpord, tjugoårsperioder.

Även om framför allt det finlandssvenska materialet är litet, går det att dela upp materialet i tjugoårsperioder i båda natiolekterna även för att undersöka textfrekvensen för *göra* i DOK; detta visas i figur 5 (se även tabell 11 i bilaga).

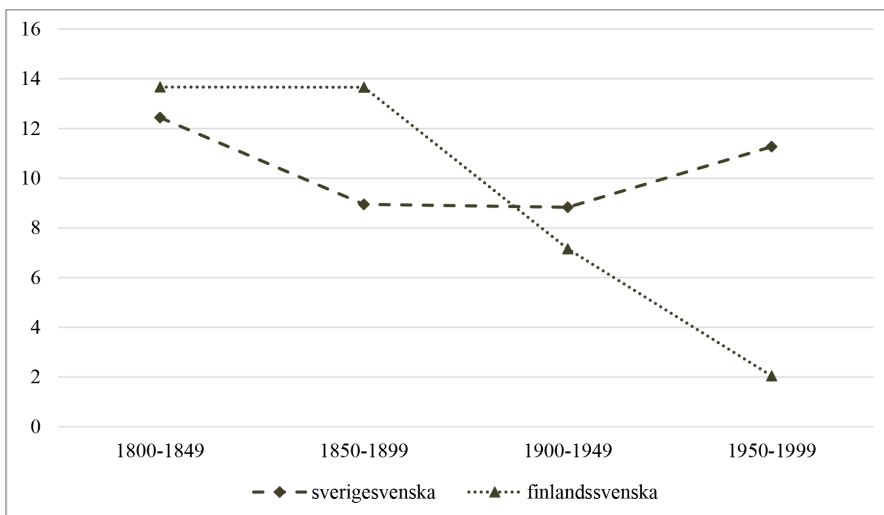
Figur 5. Antal förekomster av *göra* i DOK per miljon löpord, tjugoårsperioder.

Figur 5 visar att det sker stora förändringar i både sverigesvenskan och finlandssvenskan under den undersökta perioden. För sverigesvenskans del uppvisar de två första perioderna (åren 1800–1829) betydligt högre textfrekvens för *göra* i DOK än senare perioder. Underlaget är visserligen betydligt mindre för de här två perioderna, men det är ändå slående att textfrekvensen ligger på 170 respektive 240 förekomster per miljon löpord i de två första perioderna, medan den därefter knappt når över 100 förekomster per miljon löpord. Den minskande textfrekvensen för *göra* i DOK motsvarar till synes helt den generella minskningen av *göra* till perioden 1830–1849; det minskande bruket av DOK är förmodligen en konsekvens av att verbet blir mindre frekvent överlag. Eftersom den vanligaste användningen av verbet i DOK är som funktionsverb med abstrakta direkta objekt och bruket av *göra* i DOK minskar på samma sätt som verbet generellt, kan man möjligen dra slutsatsen att det är just bruket av *göra* som funktionsverb som får sig en törn efter 1830 och att detta tar sig uttryck i en minskad frekvens för *göra* i DOK.

Göra:s frekvens i DOK i sverigesvenska följer i stort sett samma utvecklingslinje som verbet generellt från 1800–1809 till och med perioden 1910–1929. Textfrekvensen för *göra* i DOK ligger på ca 100 förekomster per miljon löpord mellan 1830 och 1869 för att sedan falla till runt 75 förekomster per miljon löpord mellan åren 1870 och 1929. En liknande, om än inte lika tydlig, nedgång syns även för *göra* generellt vid samma tid. Efter perioden 1910–1929 börjar dock bruket av *göra* i DOK förändras på ett sätt som avviker från verbets utveckling i övrigt. Textfrekvensen för verbet generellt är nu ganska stabil över tid och börjar sedan öka på 1970-talet. Verbets frekvens i DOK sjunker däremot markant till perioden 1930–1949 och fortsätter sedan falla rejält även till efterföljande period (1950–1969). Textfrekvensen tycks därefter ligga på en stabil nivå på mellan 15 och 20 förekomster per miljon löpord fram till undersökningsperiodens slut 1999. Att verbet i övrigt däremot så småningom ökar i frekvens tyder på att *göra* från ungefär 1930 och framåt används på ett lite annat sätt i andra sammanhang jämfört med hur det används i DOK.

Det finlandssvenska materialet är vanskeligare att uttala sig om. Av allt att döma verkar ändå utvecklingen spegla den sverigesvenska. Även här följer bruket av *göra* i DOK samma tendens som verbet generellt till och med perioden 1910–1929. Därefter ökar verbets generella frekvens något, medan verbets frekvens i DOK permanentas på en mycket låg nivå, lägre än i det sverigesvenska materialet. Som lägst ligger textfrekvensen på 7,4 förekomster av *göra* i DOK perioden 1970–1989.

Som vi såg i avsnitt 5.1 ovan förändras inte fördelningen mellan DOK och POK i det finlandssvenska materialet och endast under andra halvan av 1900-talet i det sverigesvenska. Det minskande bruket av DOK i de båda natiolekterna hänger alltså inte omedelbart ihop med ett ökat bruk av prepositionsvarianter. Detta syns också tydligt om vi jämför förändringarna i DOK:s textfrekvens med motsvarande utveckling hos POK:arna. Figur 6 nedan visar förändringen i textfrekvens för *göra* i de båda POK:arna sammantaget, uppdelat på femtioårsperioder (se även tabell 12 i bilaga). Här uppvisar det sverigesvenska och det finlandssvenska materialet mycket motstridiga tendenser. I sverigesvenska dalar textfrekvensen från perioden 1800–1849 till efterföljande period 1850–1899. Textfrekvensen ligger sedan konstant även under nästa femtioårsperiod, för att sedan under andra halvan av 1900-talet åter öka till ungefär samma nivåer som vid 1800-talets början. Utvecklingen påminner om förändringarna i fördelningen mellan konstruktionerna (se avsnitt 5.1 ovan).

Figur 6. Antal förekomster av *göra* i POK per miljon löpord, femtioårsperioder.

Den rimligaste förklaringen till utvecklingen av POK i sverigesvenska är att bruket av *göra* med framför allt *åt* (eftersom *åt* genomgående är betydligt vanligare än *till* säger siffrorna mer om *åt* än om *till*) till en början följer bruket av *göra* i DOK. Verbet *göra* förekommer till stor del med samma slags abstrakta direkta objekt i DOK som i *åt*-POK (se avsnitt 5.2 ovan). Under första halvan av 1900-talet verkar relationen mellan konstruktionerna ändras. Medan DOK

fortsatt främst används med abstrakta direkta objekt (i allt högre utsträckning begränsat till verb+do-konstruktionerna *göra ngn en tjänst* och *göra ngn sällskap*, se avsnitt 5.4 nedan), börjar alltså båda POK:arna alltmer användas med konkreta direkta objekt (se avsnitt 5.2 ovan). Ökningen i textfrekvens av *göra* i POK under andra halvan av 1900-talet ska förmodligen ses i ljuset av ett ökat bruk av verbet i konkret produktionsbetydelse.

Det finlandssvenska materialet uppvisar alltså en annan utveckling i bruket av *göra* i POK. Här ligger bruket av POK på en stabil nivå under hela 1800-talet, för att sedan falla först under första halvan av 1900-talet. Den upphämtning som ses i sverigesvenska under andra halvan av 1900-talet uteblir helt i finlandssvenska. Här rasar i stället bruket av POK ner till mycket låga nivåer – endast två förekomster per miljon löpord. Kurvan för POK i finlandssvenska liknar i hög grad den för DOK, vilket möjligen tyder på att DOK och *åt*-POK (och kanske även *till*-POK) inte har fått lika distinkta funktioner i finlandssvenskan.

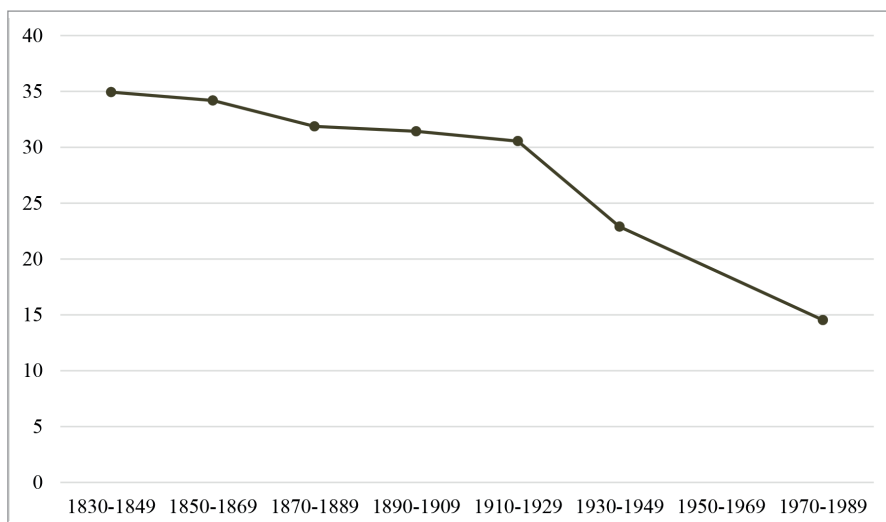
5.4 Lexikal rikedom bland direkta objekt vid *göra* i DOK

Till sist ska vi se på hur den lexikala rikedom i do-luckan förändras i DOK. (POK-beläggen är för få för att det ska vara meningsfullt att räkna på lexikal rikedom för deras del.) Det mått på lexikal rikedom som tillämpas i denna undersökning är en typ av standardiserad type-token-ratio (jfr Valdeson 2024a s. 72 f.) som tycks fungera jämförelsevis väl för att mäta en konstruktions produktivitet (Barödal m.fl. under utg.). I den här undersökningen är det alltså produktiviteten hos *göra* i DOK som står i fokus, dvs. hur fritt konstruktionen kan kombineras med olika direkta objekt. I analysen ingår enbart de belägg där det direkta objektet har ett substantiv som huvudord.

Från beläggen inom varje tjuugoårsperiod genererade jag 1 000 slumpmässiga sampel med 100 förekomster av *göra* i DOK i varje och räknade där efter ut antalet unika do-typer. Sedan tog jag ett medelvärde på dessa 1 000 slumpmässiga sampel. Proceduren upprepades fem gånger för varje period, och medianvärdet från dessa fem medelvärden är det värde som redovisas i figur 7 nedan (se även tabell 13 i bilaga). Jag utförde beräkningarna endast på de perioder från vilka det finns minst 100 belägg på *göra* i DOK med substantiviskt huvudord som direkt objekt. I figur 7 börjar grafen med perioden 1830–1849 och slutar med 1970–1989. Notera att datapunkt även saknas för perioden 1950–1969. (Det finlandssvenska materialet är så litet att inte ens femtioårs-

perioderna innehåller tillräckligt mycket material för att analysen skulle vara möjlig att genomföra.)

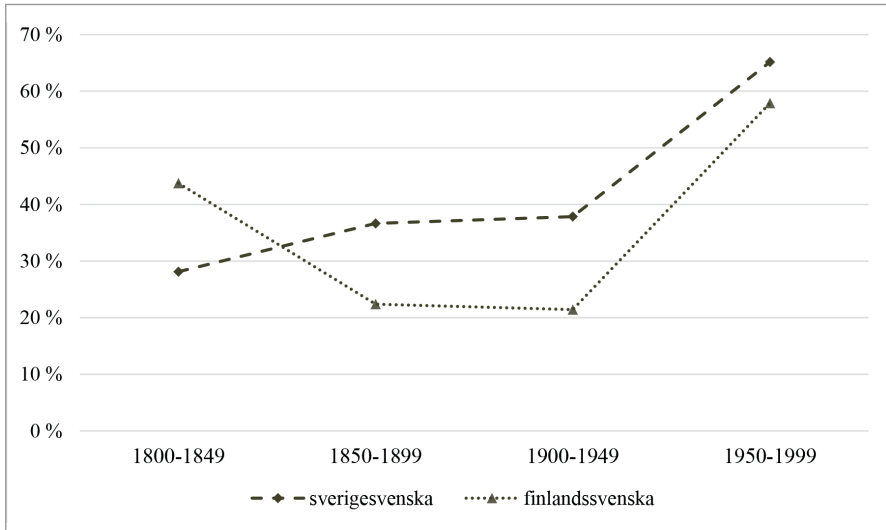
Som väntat minskar den lexikala rikedom, dvs. antalet unika do-typer sjunker över tid för *göra* i DOK. Den lexikala rikedom minskar lite för varje enskild period, om än inte alltid särskilt kraftigt. Mest slående är att det sker en dramatisk nedgång i lexikal rikedom till perioden 1930–1949. Kurvan fortsätter nästan lika brant neråt även till den sista uppmätta perioden, 1970–1989. Utvecklingen går hand i hand med den drastiskt sjunkande textfrekvensen från 1930 och framåt. Det är tydligt att det minskande bruket av *göra* i DOK i sverigesvenska sammanfaller med ett mindre varierat bruk av *göra* i DOK.

Figur 7. Lexikal rikedom bland direkta objekt vid *göra* i DOK i sverigesvenska, typer per 100 tokens (standardiserad type-token-ratio), tjugoårsperioder.

Resultaten i figur 7 indikerar att ett fåtal do-typer utgör en allt högre andel av det totala antalet belägg på *göra* i DOK. I modern svenska är det framför allt substantiven *tjänst* och *sällskap* som fyller do-luckan när *göra* används i DOK. Ett annat sätt att mäta den minskade lexikala rikedom, som också möjliggör en jämförelse mellan natiolekterna, är att undersöka hur stor andel av det totala antalet belägg på *göra* i DOK som har just *tjänst* eller *sällskap* som direkt objekt. I figur 8 jämförs det sverigesvenska materialet med det finlandssvenska, uppdelat på femtioårsperioder (se även tabell 14 i bilaga). Alla belägg på

göra ngn en tjänst respektive *göra ngn sällskap* räknas med, inklusive varianter som *göra ngn en väntjänst* respektive *göra ngn resällskap*. (Den typen av sammansatta/mer utbyggda varianter tycks dock minska med tiden.)

Figur 8. Andel *göra ngn sällskap* och *göra ngn en tjänst* (inklusive varianter) av det totala antalet belägg på *göra* i DOK med substantiviskt direkt objekt, femtioårsperioder.

Kurvorna skiljer sig åt mellan de båda natiolekterna, samtidigt som slutresultatet är detsamma, nämligen att en tydlig majoritet av beläggen från andra halvan av 1900-talet utgörs av *göra ngn sällskap* och *göra ngn en tjänst*, vilket visar att den lexikala rikedom för *göra* i DOK minskat även i finlandssvenska texter. Till skillnad från i sverigesvenskan uppvisar finlandssvenskan ingen gradvis ökning av *göra ngn en tjänst* och *göra ngn sällskap*; tvärtom minskar andelen från perioden 1800–1849 till perioden 1850–1899. Mellan 1850 och 1949 ligger andelen i det finlandssvenska materialet på lite över 20 %, medan den ligger på knappt 40 % i det sverigesvenska. Återigen är den finlandssvenska utvecklingen lite mer svårtydd än den sverigesvenska. Det verkar alltså vara så att *göra* i DOK inte minskar i lexikal rikedom i finlandssvenska på samma sätt som i sverigesvenska, samtidigt som ju båda materialen uppvisar en tydligt minskande textfrekvens. Möjligen tyder detta på att finlandssvenska författare under första halvan av 1900-talet använder *göra* i DOK på samma

sätt som tidigare, dvs. med samma variation vad gäller möjliga direkta objekt, samtidigt som de använder konstruktionen mer sällan.

6 Diskussion

Eftersom det går att uttala sig mer nyanserat om utvecklingen i de sverigesvenska texterna (då det materialet är betydligt större), behandlas den först i ett eget avsnitt 6.1. I avsnitt 6.2 jämför jag så den sverigesvenska utvecklingen med de tendenser som kan skönjas i det finlandssvenska materialet. Slutligen analyseras resultaten i avsnitt 6.3 i termer av horisontella länkar mellan konstruktionerna.

6.1 Den sverigesvenska utvecklingen

De sverigesvenska texterna uppvisar förväntade tendenser: andelen DOK minskar till förmån för både *åt*-POK och *till*-POK (även om *till*-POK fortfarande mest förekommer sporadiskt), DOK:s textfrekvens minskar och den lexikala rikedom bland direkta objekt i DOK minskar. Ytterligare en tydlig utveckling är att andelen konkreta direkta objekt ökar vid POK:arna, medan bruket av konkreta direkta objekt i DOK i stort sett upphör. De förändringar som det bitransitiva bruket av *göra* genomgår är förväntade (jfr Valdeson 2022, 2024a). Vad som däremot är nytt med den här undersökningen är att den visar mer exakt när vissa förändringar äger rum. Även om utvecklingen i de flesta fall följer en tydlig tendens över tid så är förändringstakten extra hög under vissa perioder. Resultaten ger alltså en indikation om vid vilka tidpunkter mer genomgripande förändringar i det skönlitterära språket äger rum.

Den första tydliga brytpunkten utgörs av perioden 1830–1849. Då sker en rejäl nedgång i textfrekvensen för *göra* i DOK, en nedgång som också syns om vi tittar på verbets frekvens överlag (dvs. alla förekomster av verbet, inte bara i bitransitiva konstruktioner). Troligen beror den sjunkande textfrekvensen på att bruket av *göra* som funktionsverb minskar. Eftersom *göra* i DOK framför allt förekommer med abstrakta direkta objekt innebär ett minskat bruk av *göra* som funktionsverb mer eller mindre per automatik en minskning också av *göra* i DOK.

Även perioden 1870–1889 uppvisar en tydligt sjunkande textfrekvens för *göra* i DOK, varefter språkbruket förefaller tämligen oförändrat fram till

perioderna 1930–1949 och 1950–1969, som båda uppvisar tydliga förändringsmönster. Under perioden 1930–1949 minskar såväl textfrekvensen som den lexikala rikedomens för *göra* i DOK, vilket möjligen tyder på att konstruktionen vid den här tidpunkten fått en mer formell eller ålderdomlig prägel. Uttryck som *göra ngn glädje*, *göra ngn skada* och *göra ngn sorg* blir nu alltmer sällsynta. Därefter, 1950–1969, sker i stället en förändring som rör POK:arna. Först nu börjar andelen *åt*-POK och (i lägre grad) *till*-POK öka. Ökningen beror inte på att POK:arna tar över från DOK utan på att *göra* nu, av allt att döma, i högre utsträckning kombineras med konkreta direkta objekt, dvs. verbet börjar fungera mer som ett renodlat produktionsverb. Möjligen ökar bruket av *göra* som produktionsverb på bekostnad av mer specifika verb som *bygga*, *sy* och *sticka*. Utvecklingen skulle då kunna vara ytterligare ett tecken på ändrade stilideal, i och med att den innebär ett mindre varierat skönlitterärt språk. Efter 1969 går det inte att se några uppenbara förändringar i det bitransitiva bruket av *göra* i sverigesvenska.

6.2 Jämförelse mellan sverigesvenska och finlandssvenska

Utvecklingen i finlandssvensk skönlitteratur är i mångt och mycket densamma som i sverigesvensk vad gäller bruket av *göra* i DOK – resultaten visar på både sjunkande textfrekvens och minskad lexikalisk rikedom. Textfrekvensen ligger i allmänhet något lägre i det finlandssvenska materialet. Den lexikala rikedomens (mätt i andelen förekomster av de verb+do-specifika konstruktionerna *göra ngn sällskap* och *göra ngn en tjänst*) minskar dock först under andra halvan av 1900-talet och tycks generellt vara högre än i sverigesvenska. Tentativt skulle man kunna tänka sig att den låga textfrekvensen återspeglar det faktum att DOK generellt är mer ovanligt i finlandssvenska, samtidigt som den något högre lexikala rikedomens tyder på att *göra* i DOK under åtminstone åren 1850–1949 har ett vidare användningsområde i finlandssvenska, något som i så fall skulle kunna tyda på att *göra* faktiskt har en något mer utbredd användning som funktionsverb i finlandssvenska. Det föreligger under alla omständigheter inte några avsevärda skillnader mellan de sverigesvenska och de finlandssvenska texterna.

Den tydligaste skillnaden syns i bruket av POK:arna. Det uppsving som dessa får i sverigesvenska uteblir helt i de finlandssvenska texterna. Det sker inga förändringar i andelen DOK, *åt*-POK och *till*-POK mellan 1800 och 1999, och POK:arna uppvisar en lika drastiskt sjunkande textfrekvens som DOK i

finlandssvenska, medan de däremot ökar i sverigesvenska under 1900-talets andra hälft. Återigen är det svårt att ge någon definitiv tolkning av resultaten, men det faktum att *göra* i POK minskar i frekvens i finlandssvensk skönlitteratur samtidigt som utvecklingen i övrigt är densamma i båda natiolekterna skulle möjligen kunna tyda på att finlandssvenska författare (eller deras förläggare) medvetet undviker att kombinera *göra* med *åt*, mot bakgrund av att den finlandssvenska språkvården länge har avrått från uttryck som *göra skada åt ngn* och *göra harm åt ngn* (se Bergroth 1928 s. 156, 184). Denna restriktiva hållning skulle i så fall kunna spilla över även på användning av *göra* i *åt*-POK med konkreta direkta objekt, ett bruk som alltså ökar i sverigesvenska men inte i finlandssvenska. Den låga frekvensen av *göra* i POK kan i så fall ses som ett exempel där den finlandssvenska språkvården faktiskt har fått genomslag (jfr af Hällström-Reijonen 2010), samtidigt som bruket i just det här avseendet har kommit att fjärma sig från det sverigesvenska. Det faktum att det finlandssvenska materialet – framför allt vad gäller POK-beläggen – är så litet innebär emellertid att alla försök till tolkning av resultaten måste tas med en nypa salt.

6.3 Länkar mellan DOK, *åt*-POK och *till*-POK i det konstruktionella nätverket

Utifrån ett konstruktionsgrammatiskt nätverksperspektiv kan den sverigesvenska utvecklingen beskrivas på följande sätt: DOK och *åt*-POK har under 1800-talet en relativt likartad semantisk utbredning – båda konstruktionerna förekommer till största del med olika typer av abstrakta direkta objekt och tycks i många fall vara semantiskt utbytbara, och konstruktionerna kan således antas vara länkade horisontellt. Förmodligen påverkas valet av DOK visavi *åt*-POK till stor del av faktorer kopplade till objektsargumentens diskursprominens (jfr SAG 3 s. 299). Det marginella bruket av *till*-POK under 1800-talet är främst med direkta objekt som uttrycker någon form av kommunikativ handling (t.ex. *göra tecken till ngn*) – ett bruk som inte förekommer i DOK men däremot i *åt*-POK. Det finns alltså också en länk mellan *åt*-POK och *till*-POK och denna tycks bli starkare under 1900-talet, när båda konstruktionerna börjar användas med konkreta direkta objekt. Mot slutet av 1900-talet framstår *åt*-POK och *till*-POK med verbet *göra* som i det närmaste synonyma alternativ. Under 1900-talet bryts samtidigt länken mellan DOK och *åt*-POK, i och med att bruket av DOK i stort sett reduceras till några få lexikaliserade uttryck medan *åt*-POK alltså övergår till att till stor del förekomma med konkreta direkta objekt. Den

finlandssvenska utvecklingen är i mångt och mycket identisk med den sverigesvenska fram till 1900-talets mitt. Den stora skillnaden mellan de båda natiolekterna är att länken mellan DOK och *åt*-POK tycks finnas kvar i finlandssvenska – DOK och *åt*-POK följs åt, vilket också innebär att när DOK minskar i frekvens gör även *åt*-POK det. I det finlandssvenska materialet syns heller inga tydliga tecken på att *åt*-POK och *till*-POK närmar sig varandra.

7 Avslutning

I den här artikeln har jag visat att bruket av *göra* i DOK minskar i både sverigesvensk och finlandssvensk skönlitteratur med avseende på textfrekvens och lexikal rikedom bland direkta objekt. I de sverigesvenska texterna sker en ökning i bruket av *åt*-POK och *till*-POK under andra halvan av 1900-talet, vilket verkar hänga ihop med att *göra* i större utsträckning börjar kombineras med konkreta direkta objekt. Någon motsvarande ökning syns inte i det finlandssvenska materialet. I de sverigesvenska texterna sjunker bruket av *göra* i DOK allra tydligast vid perioderna 1830–1849, 1930–1949 och 1950–1969.

I den mån *göra* i DOK är att betrakta som en stilmarkör som i sig utgör en indikation på förändringar i det skönlitterära språket så tyder resultaten på att 1800- och 1900-talet kan delas in i fyra perioder: 1) 1800–1829, då *göra* i DOK uppvisar en synnerligen hög frekvens; 2) 1830–1929, då frekvensen är betydligt lägre; 3) 1930–1969, som tycks vara en omvälvande period som karaktäriseras av stora förändringar då bruket av *göra* i DOK minskar medan *göra* i *åt*-POK och (i lägre utsträckning) *till*-POK ökar; 4) 1970–1999, då bruket av DOK ligger stabilt på en jämförelsevis låg nivå och POK på en jämförelsevis hög nivå. Det finlandssvenska materialet sträcker sig bakåt endast till 1840, men från och med då uppvisar de båda natiolekterna en likartad utveckling vad gäller bruket av DOK, medan någon ökning av POK inte syns i det finlandssvenska materialet under 1900-talet.

Litteratur

- Barðdal, Jóhanna, Enghels, Renata, Feltgen, Quentin, Van Hulle, Sven & Lauwers, Peter, under utg.: *Productivity in Diachrony*. I: Adam Ledgeway, Edith Aldridge, Anne Breitbarth, Katalin É Kiss, Joseph Salmons & Alexandra Simonenko (red.): *The Wiley Blackwell Companion to Diachronic Linguistics*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Bergroth, Hugo, 1928: *Finlandssvenska. Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors: Schildts.
- Borin, Lars, Forsberg, Markus & Roxendal, Johan, 2012: *Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken*. I: *Proceedings of LREC 2012*. Istanbul: ELRA. S. 474–478.
- Diessel, Holger, 2023: *The Constructicon. Taxonomies and Networks*. (Elements in Construction Grammar.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Falk, Cecilia & Delsing, Lars-Olof, under arbete: *Svensk syntaxhistoria*.
- Gilquin, Gaëtanelle & Viberg, Åke, 2009: How to make do with one verb. A corpus-based contrastive study of do and make. I: *Revue française de linguistique appliquée* 14(1). S. 67–82.
- Hellberg, Staffan, 2005: *Nusvenskans ålder*. I: Björn Melander, Görel Bergman-Claesson, Olle Josephson, Lennart Larsson, Bengt Nordberg & Carin Östman (red.): *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 67.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. S. 142–151.
- Hulthén, Lage, 1948: *Studier i jämförande nunordisk syntax II*. Göteborg: Wettergren och Kerber.
- Hultman, Oscar Fredrik, 2015 [1913]: *Om uppkomsten av den bildade talsvenskan i Finland*. Föredrag vid Svenska Litteratursällskapets årshögtid den 5 febr. 1914. (Ursprungligen publicerat i *Förhandlingar och uppsatser* 27. SSLS 115. S. 231–252.) Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Håkansson, David, 2024: *Svenska språket och litteraturen. Skönlitteratur som forskningsobjekt i svensk nordistik*. I: *Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet. Årsbok 2022–2023*. S. 31–44.
- Håkansson, David, under utg.: *Det långa 1800-talet och den svenska språkhistorien*. I: *Studier i svensk språkhistoria* 16.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2010: Ett sekel av kamp mot finlandismer. Tre försök att mäta språkvårdens effekt. I: *Maal og minne* 102(2). S. 102–133.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2012: *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag*. (Nordica Helsingiensia 28.) Helsingfors: Nordica, Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2017: *Dagstidningsfinlandismer*. I: Marika Tanderfeldt (red.): *Språk i prosa och press*. (Svenskan i Finland – I dag och i går 2:1. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 809.) Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 177–201.

- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2019: Diakrona jämförelser mellan svenskan i Finland och Sverige. I: Marika Tandefeldt (red.): *Finländsk svenska från medeltid till 1860. (Svenskan i Finland – I dag och i går 3:1. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 829.)* Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 277–288.
- Josephson, Olle, 2004: Ju. Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Larsson, Ida & Petzell, Erik M., 2022: Introduction. Morphosyntactic change in Late Modern Swedish. I: Ida Larsson & Erik M. Petzell (red.): *Morphosyntactic Change in Late Modern Swedish. (Open Germanic Linguistics 2.)* Berlin: Language Science Press. S. 1–52.
- Malchukov, Andrej, Haspelmath, Martin & Comrie, Bernard, 2010: Ditransitive constructions. A typological overview. I: Andrej Malchukov, Martin Haspelmath & Bernard Comrie (red.): *Studies in Ditransitive Constructions. A Comparative Handbook.* Berlin: De Gruyter Mouton. S. 1–64.
- Malmgren, Sven-Göran, 2002: *Begå eller ta självmord? Om svenska kollokationer och deras förändringsbenägenhet 1800–2000.* Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Malmgren, Sven-Göran, 2007: Modernt språkligt genombrott, modern nysvenska och nusvenska. I: Lars Wollin, Anna Saarukka & Ulla Stroh-Wollin (red.): *Studier i svensk språkhistoria 9. Det moderna genombrottet – också en språkfråga? (Skrifter från Svenska institutionen vid Åbo Akademi 5.)* Åbo: Svenska institutionen vid Åbo Akademi. S. 174–180.
- Martola, Nina, 2007: Konstruktioner och valens. Verbfraser med *åt* i ett jämförande perspektiv. (Nordica Helsingiensia 9.) Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.
- Perek, Florent, 2012: Alternation-based generalizations are stored in the mental grammar. Evidence from a sorting task experiment. I: *Cognitive Linguistics* 23(3). S. 601–635.
- Reuter, Mikael, 1990: Ta men inte göra (?). (Reuters ruta, 18/2 1990.) Ursprungligen publicerad i Hufvudstadsbladet. Tillgänglig via <[https://www.sprakinstitutet.fi/sv/publikationer/sprakspalter/reuters_rutor_1986_2013/1990/ta_men_inte_gora_\(_\)>](https://www.sprakinstitutet.fi/sv/publikationer/sprakspalter/reuters_rutor_1986_2013/1990/ta_men_inte_gora_(_)>)> Kontrollerad 2024-02-02.
- Reuter, Mikael, af Hällström-Reijonen, Charlotta & Tandefeldt, Marika, 2017: Finlandismer i skriven finlandssvenska. I: Marika Tandefeldt (red.): *Språk i prosa och press. (Svenskan i Finland – I dag och i går 2:1. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 809.)* Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 16–31.
- SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Schwartz, Eugène, 1878: Om oblika kasus ock prepositioner i fornsvenskan från tiden före år 1400. (Upsala Universitets Årsskrift 1878.) Upsala: Esaias Edquists boktryckeri.

- Silén, Beatrice, 2008a: Konstruktionsmönster vid bitransitiva verb i finlandssvenskt och sverigesvenskt talspråk. I: *Folkmålsstudier* 46. S. 51–88.
- Silén, Beatrice, 2008b: Konstruktionsval vid verbet *ge* i finlandssvenskt och sverigesvenskt talspråk. I: *Språk och stil* NF 18. S. 112–142.
- Silén, Beatrice & Wide, Camilla, 2005: Strukturer med dubbelt objekt eller med objekt och bundet adverbial i finlandssvenskan och sverigesvenskan. I: Kristina Nikula, Harry Lönnroth, Kaisa Alanen & Carl-Eric Johansson (red.): *Svenskan i Finland* 8. (Nordistica Tamperensia A 5.) Tammerfors: Nordiska språk, Institutionen för språk- och översättningsvetenskap, Tammerfors universitet. S. 267–283.
- Söderholm, Pirjo, 2009: *Komma* som partikelverb ur ett diakroniskt perspektiv. I: Camilla Wide & Benjamin Lyngfelt (red.): *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 716.) Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 105–122.
- Tandefeldt, Marika, 2017: Författaren, förläggaren och språket. I: Marika Tandefeldt (red.): *Språk i prosa och press*. (Svenskan i Finland – I dag och i går 2:1. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 809.) Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 79–102.
- Thelander, Mats, 2007: »De där befängda moderna idéerna ...». Svenskt dramaspråk och det moderna genombrottet. I: Lars Wollin, Anna Saarukka & Ulla Stroh-Wollin (red.): *Studier i svensk språkhistoria* 9. Det moderna genombrottet – också en språkfråga? (Skrifter från Svenska institutionen vid Åbo Akademi 5.) Åbo: Svenska institutionen vid Åbo akademi. S. 35–63.
- Ungerer, Tobias, 2024: Vertical and horizontal links in constructional networks. Two sides of the same coin? I: *Constructions and Frames* 16(1). S. 30–63.
- Valdeson, Fredrik, 2022: Lexical variation in the double object construction in 19th and 20th century Swedish. I: Ida Larsson & Erik M. Petzell (red.): *Morphosyntactic Change in Late Modern Swedish*. (Open Germanic Linguistics 2.) Berlin: Language Science Press. S. 99–144.
- Valdeson, Fredrik, 2024a. The Diachrony of Ditransitives in Late Modern Swedish. (Brill's Studies in Historical Linguistics 22.) Leiden: Brill.
- Valdeson, Fredrik, 2024b: Svenskans dubbelobjektskonstruktion – en stilmarkör? I: Denny Jansson, Ida Melander, Gustav Westberg & Daroon Yassin Falk (red.): *Svenskans beskrivning* 38. Förhandlingar vid trettioåttonde sammankomsten, Örebro 4–6 maj 2022, Del I. Örebro: Örebro universitet. S. 133–147.
- Viberg, Åke, 2006: What One Verb Can Do. The Swedish Verb *göra* in a Crosslinguistic Perspective. I: Mickael Suominen, Antti Arppe, Anu Airola, Orvokki Heinämäki, Matti Miestamo, Urho Määttä, Jussi Niemi, Kari K. Pitkänen & Kaius Sinemäki (red.): *A Man of Measure. Festschrift in Honour of Fred Karlsson on His 60th Birthday*. (SKY Journal of Linguistics 19.) Turku: The Linguistic Association of Finland. S. 243–257.
- Wide, Camilla & Lyngfelt, Benjamin, 2009: *Svenskan i Finland, grammatiken och konstruktionerna*. I: Camilla Wide & Benjamin Lyngfelt (red.): *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 716.) Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 11–43.

Bilaga: Kompletterande tabeller

Tabell 3. Undersökta texter från Litteraturbanken 1930–1949.

Titel	År	Författare
Clownen Jac	1930	Hjalmar Bergman
Rymmare och fasttagare	1930	Olle Hedberg
Den blå rullgardinen	1930	Agnes von Krusenstjerna
Kvinnogatan	1930	Agnes von Krusenstjerna
Skära, skära havre	1931	Olle Hedberg
Doktor Zimmertür säger farväl	1931	Frank Heller
Höstens skuggor	1931	Agnes von Krusenstjerna
Patron Annmari. Rackarungen blir bonde	1931	Ester Blenda Nordström
Änkleken och andra berättelser	1931	Sigfrid Siwertz
Drömmar och dagdrömmar	1931	Mikael Söderberg
Gammalrödja	1931	Elin Wägner
Tybergs gård	1932	Tage Aurell
Laban	1933	Daniel Berg
En natt i juli	1933	Jan Fridegård
Fria på narri	1933	Olle Hedberg
Delat rum på Kammarkaregatan	1933	Agnes von Krusenstjerna
Porten vid Johannes	1933	Agnes von Krusenstjerna
Älskande par	1933	Agnes von Krusenstjerna
Godnatt, jord	1933	Ivar Lo-Johansson
Patron förlovar sig	1933	Ester Blenda Nordström
Helga Vilhelmina	1933	Jeanna Oterdahl
Uppgörelser	1934	Karin Boye
Iris och löjtnantshjärta	1934	Olle Hedberg
Labans barn	1935	Daniel Berg
Jag Lars Hård	1935	Jan Fridegård
Att få tillhöra dig	1935	Olle Hedberg
Människor kring en bro	1935	Josef Kjellgren
Av samma blod	1935	Agnes von Krusenstjerna
Bröllop på Ekered	1935	Agnes von Krusenstjerna
Kungsgatan	1935	Ivar Lo-Johansson
För lite	1936	Karin Boye
Barmhärtighet	1936	Jan Fridegård
Tack för himlastegen	1936	Jan Fridegård

Titel	År	Författare
Jag är en prins av blodet	1936	Olle Hedberg
Skott i vattenlinjen	1936	Josef Kjellgren
Statarna I	1936	Ivar Lo-Johansson
Världen växer	1936	Jeanna Oterdahl
Martina	1937	Tage Aurell
Kronan	1937	Elisabeth Bergstrand-Poulsen
Grop åt andra	1937	Olle Hedberg
Statarna II	1937	Ivar Lo-Johansson
Genomskådad	1937	Elin Wägner
Stopp! Tänk på något annat	1939	Olle Hedberg
Ut med blondinerna!	1939	Olle Hedberg
Kalloccain	1940	Karin Boye
Ur funktion	1940	Karin Boye
Bebådelse	1941	Karin Boye
Fly till vatten och morgon	1941	Thorsten Jonsson
Skillingtryck	1943	Tage Aurell
Tre berättelser	1943	Tage Aurell
Parabellum	1943	Olov Jonason
Slå dank	1944	Olle Hedberg
Den gången	1944	Gustaf Hellström
Människors rike	1944	Sven Edvin Salje
Min död är min	1945	Lars Ahlin
Oändligt är vårt äventyr	1945	Werner Aspenström
Smärre berättelser	1946	Tage Aurell
Vägen till Jeriko	1946	Ebba Lindqvist
Dimman	1946	Eva Neander
Staden	1947	Eva Neander
Vingslag i natten	1948	Sven Edvin Salje
Nya berättelser	1949	Tage Aurell
Nattljus	1949	Eva Neander
Förföljaren	1949	Arne Sand
Totalt antal ord: 4 053 194		

Tabell 4. Undersökta texter från Litteraturbanken 1950–1969.

Titel	År	Författare
Förenkling	1950	Jan Berg
Kati i Amerika	1950	Astrid Lindgren
Lilla bror och lilla syster	1951	Eva Neander
Erövraren	1951	Arne Sand
Pingstbrud och andra berättelser	1952	Tage Aurell
Kati på Kaptensgatan	1952	Astrid Lindgren
Vi i Skojar-Haga	1952	Kai Söderhjeöm
Japanen som förvann	1953	Bo Grandien
Irrfärder	1953	Folke Isaksson
Kati i Paris	1953	Astrid Lindgren
Ugglor i mossen	1953	Olle Mattson
Den söker icke sitt	1953	Sven Edvin Salje
Virveldans	1953	Maria Wine
Blandade steg	1954	Jan Berg
Kvinna kvinna	1955	Lars Ahlin
Dockan dansar klockan slår	1955	Olle Hedberg
Briggen Tre Liljor	1955	Olle Mattson
Ljugarstriden	1956	Arne Strand
Sök vid nymåne	1957	Lennart Nyblom
Mickel Sjöfarare	1958	Olle Mattson
Drömboken	1958	Arne Sand
En bortkastad ros	1958	Maria Wine
Trollkarlens lärling	1959	Arne Sand
Väderkvarnarna	1962	Arne Sand
Viktor	1965	Tage Aurell
Enhörningarna	1965	Arne Sand
Veckan innan Algot rymde	1966	Olle Mattson
Fem ljus för Talejten	1967	Olle Mattson
Ingenjör Andréés luftfärd	1967	Per Olof Sundman
Samtal önskas med sovvagnskonduktören	1969	Tage Aurell
Totalt antal ord: 1 625 063		

Tabell 5. Det sverigesvenska materialet.

Korpus	Korpusstorlek	Antal träffar, söksträng DOK	Antal träffar, söksträng POK
Svensk prosafiktio	15 960 363	9 499	1 610+267
Äldre svenska romaner (1902–1929)	2 050 152	1 143	318+48
Litteraturbanken (valda verk, 1930–1969)	5 678 257	2 794	408+102
Bonniersromaner I (1976–77)	6 578 675	3 544	635+157
Norstedtsromaner (1999)	2 533 209	1 142	243+48
Totalt	32 800 656	18 122	3 214+622

Tabell 6. Det finlandssvenska materialet.

Korpus	Korpusstorlek	Antal träffar, söksträng DOK	Antal träffar, söksträng POK
Äldre finlandssvenska: Skönlitteratur 1800–1849	219 475	137	26+8
Äldre finlandssvenska: Skönlitteratur 1850–1899	951 456	492	91+12
Äldre finlandssvenska: Skönlitteratur 1900–1959	793 745	327	55+15
Finlandssvenska: Skönlitteratur 1960–1999	2 350 728	1 121	181+29
Totalt	4 315 404	2 077	353+64

Tabell 7. Konstruktionernas fördelning över tid i sverigesvenska, tjugoårsperioder.

Period	DOK		år-POK		till-POK		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1800–1809	10	76,9 %	3	23,1 %	0	0,0 %	13	100,0 %
1810–1829	23	100,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %	23	100,0 %
1830–1849	191	89,3 %	19	8,9 %	4	1,9 %	214	100,0 %
1850–1869	208	86,0 %	31	12,8 %	3	1,3 %	242	100,0 %
1870–1889	151	93,2 %	10	6,2 %	1	0,6 %	162	100,0 %
1890–1909	715	88,3 %	82	10,1 %	13	1,6 %	810	100,0 %
1910–1929	111	87,4 %	14	11,0 %	2	1,6 %	127	100,0 %
1930–1949	113	84,3 %	17	12,7 %	4	3,0 %	134	100,0 %
1950–1969	23	53,5 %	18	41,9 %	2	4,7 %	43	100,0 %
1970–1989	130	65,3 %	62	31,2 %	7	3,5 %	199	100,0 %
1990–1999	47	59,5 %	25	31,6 %	7	8,9 %	79	100,0 %

Tabell 8. Konstruktionernas fördelning över tid i finlandssvenska, femtioårsperioder.

Period	DOK		åt-POK		till-POK		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1800–1849	16	84,2 %	2	10,5 %	1	5,3 %	19	100,0 %
1850–1899	69	84,1 %	10	12,2 %	3	3,7 %	82	100,0 %
1900–1949	15	75,0 %	3	15,0 %	2	10,0 %	20	100,0 %
1950–1999	19	79,2 %	3	12,5 %	2	8,3 %	24	100,0 %

Tabell 9. Andel konkreta direkta objekt bland POK-beläggen (*till* och *åt*) i sverigesvenska, tjugoårsperioder.

Period	Antal	Andel
1800–1809	0	0,0 %
1810–1829	–	–
1830–1849	0	0,0 %
1850–1869	4	11,8 %
1870–1889	1	9,1 %
1890–1909	10	10,5 %
1910–1929	2	12,5 %
1930–1949	2	9,5 %
1950–1969	6	30,0 %
1970–1989	17	24,6 %
1990–1999	8	25,0 %

Tabell 10. Antal förekomster av *göra* per miljon löpord, tjugoårsperioder.

Period	Sverigesvenska	Finlandssvenska
1800–1809	3 365,5	–
1810–1829	3 746,8	–
1830–1849	2 595,6	2 337,4
1850–1869	2 680,3	1 994,1
1870–1889	2 364,1	2 530,2
1890–1909	2 751,3	2 565,9
1910–1929	2 882,2	1 889,3
1930–1949	2 778,8	2 346,2
1950–1969	2 652,8	2 426,2
1970–1989	3 288,5	3 601,4
1990–1999	3 102,0	2 471,6

Tabell 11. Antal förekomster av *göra* i DOK per miljon löpord, tjugoårsperioder.

Period	Sverigesvenska	Finlandssvenska
1800–1809	170,8	–
1810–1829	240,0	–
1830–1849	98,7	72,9
1850–1869	106,2	45,6
1870–1889	70,0	92,2
1890–1909	69,3	48,9
1910–1929	74,7	17,3
1930–1949	27,9	16,3
1950–1969	14,2	13,9
1970–1989	19,8	7,4
1990–1999	18,6	7,7

Tabell 12. Antal förekomster av *göra* i POK per miljon löpord, femtioårsperioder.

Period	Sverigesvenska	Finlandssvenska
1800–1849	12,4	13,7
1850–1899	8,9	13,7
1900–1949	8,8	7,2
1950–1999	11,3	2,0

Tabell 13. Lexikal rikedom bland direkta objekt vid *göra* i DOK i sverigesvenska, typer per 100 tokens (standardiserad type-token-ratio), tjugoårsperioder.

Period	Sverigesvenska
1800–1809	–
1810–1829	–
1830–1849	34,9
1850–1869	34,2
1870–1889	31,9
1890–1909	31,4
1910–1929	30,5
1930–1949	22,9
1950–1969	–
1970–1989	14,5
1990–1999	–

Tabell 14. Andel göra ngn sällskap och göra ngn en tjänst (inklusive varianter) av det totala antalet belägg på göra i DOK med substantiviskt direkt objekt, femtioårsperioder.

Period	Sverigesvenska		Finlandssvenska	
	Antal	Andel	Antal	Andel
1800–1849	63	28,1 %	7	43,8 %
1850–1899	162	36,7 %	15	22,4 %
1900–1949	321	37,9 %	3	21,4 %
1950–1999	129	65,2 %	11	57,9 %

© 2025 Författaren/författarna

Denna artikel publiceras med öppen tillgång under villkoren i
Creative Commons Erkännande-licensen ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/))